

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Päiväkeskustoiminta A-killoissa

Aulikki Otranen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 05 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Aulikki Otranen	Sivumäärä 37 ja 3 liitesivua
Työn nimi Päiväkeskustoiminta A-killoissa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja A-Kiltojen Liitto ry / Ville Liimatainen	
Tiivistelmä <p>Tämän toimintatutkimuksena toteutetun opinnäyteyön tavoitteena on selvittää, mitä on A-kiltalainen päivätoiminta. Onko olemassa joitain selvästi tunnistettavia piirteitä, joista A-kiltojen päivätoiminta muodostuu? Samalla on tarkoitus pohtia A-Kiltojen Liitto ry:n ja paikallisten A-kiltojen yhteisiä rajapintoja palvelutuotannoksi laskettavan päivätoiminnan suhteen.</p> <p>Päihdetyön päiväkeskustoiminta yleensä ja erityisesti A-kiltojen toteuttamana on tällä hetkellä vähän tutkittu aihe, tämä selvitys on ensimmäinen A-Kiltojen Liitto ry:ssä toteutettu yleisesti päiväkeskustoimintaan pureutuva. Tällä selvityksellä saadaan luotua näkemys siitä, mitä A-kiltojen toteuttama päiväkeskustoiminta on, kenelle se on suunnattu ja mitä sillä tavoitellaan.</p> <p>Opinnäytetyöni osoittaa, ettei päiväkeskustoiminta ole niin yksioikoisesti ymmärrettävä kokonaisuus kuin voisi kuvitella. Eroja ja yhtäläisyyksiä löytyy, mutta ei yhtä ainoaa toimintamallia. Samalla tulee osoitettua se, että päiväkeskustoiminnan rooli A-kiltatoiminnassa on kenties merkittävämpi kuin tähän asti on osattu ajatella.</p> <p>Tässä selvityksessä tuon myös esiin niitä kohtia, joissa tulevaisuudessa on tiivistämisen ja yhteistyön paikkoja paikallisten A-kiltojen päiväkeskustoiminnan ja A-Kiltojen Liitto ry:n välillä. Opinnäytetyöni ajankohtaisin anti suuntautuu A-kiltatoiminnan kokonaisstrategiasta parhaillaan käynnissä olevaan keskusteluun.</p>	
Asiasanat A-kilta, Päiväkeskus, Päihdetyö, Toipuminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Aulikki Otranen	Number of Pages 40
Title Day Center Activities in A Guild Associations	
Supervisor(s) Reijo Viitanen	
Subscriber and/or Mentor A-Kiltojen Liitto ry / Ville Liimatainen	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to find out what are the differences and similarities in day centers organized by local A guild associations and how these day centers and The Federation of A guilds can cooperate together. During this activity analysis I was able to find many common features, but also a lot of differences.</p> <p>Day center activities in field of alcohol and substance abuse counseling services is a very little studied area. This thesis is the first that's forming a common understanding in The Federation of A guilds what day center activities are in local A guild associations and where it is possible to find a place for cooperation.</p> <p>I was able to show that day center activities are a significant part of A guild activities and they should be considered when The Federation of A guilds is making a new strategy for whole A guild activity. I was also able to show that the role of these day centers is greater than was imaginable.</p>	
Keywords A guild, Day center activities, Recovering, Alcohol and substance abuse counselling services	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	
1.1 Päihdepalvelujen laatusuosituks	6
1.2 Päiväkeskus hyvinvoinnin mahdollistajana	7
2 AINEISTON KERUU, SELVITETTÄVÄT KYSYMYKSET JA KÄYTETYT MENETELMÄT	8
2.1 Aineiston keruu A-killoista	9
2.2 Selvittävät kysymykset	9
2.3 Strukturoitu haastattelu ja toimintatutkimus	10
2.4 Selvityksen luotettavuus	11
3 A-KILTATOIMINTA, ARVOT JA PÄIVÄTOIMINTA	12
3.1 A-kiltatoiminnan arvopohja	13
3.2 A-kiltatoiminta tänään	14
3.3 Miten päiväkeskusta kutsutaan?	15
4 PÄIHDETYÖN PÄIVÄKESKUSTOIMINTA	16
4.1 Päiväkeskukset A-killoissa	17
4.2 A-kiltojen päivätoiminta	18
4.3 Päiväkeskustoiminnan rahoitus A-killoissa	19
4.4 A-killan päiväkeskus työllistäjänä	21
5 A-KILLAN PÄIVÄKESKUKSEN TAVOITTEET	22
5.1 Palvelua vai kannustamista?	23
5.2 Päiväkeskustoiminnan kohderyhmä ja kävijät	24
5.3 Mitä päiväkeskus tarjoaa kävijöille?	26
5.4 Käytetäänkö tarjottuja mahdollisuuksia? Puuttuuko jotain?	28
5.5 Päiväkeskuksen merkitys A-killalle	29
6 TULEVAISUUDEN TEKEMINEN	30
6.1 Tiedottaminen päiväkeskustoiminnasta	31
6.2 Päiväkeskustoiminnan tilastointi, arviointi ja kehitys	32
7 A-KILTOJEN LIITTO RY JA A-KILTOJEN PÄIVÄKESKUKSET	33
7.1 Yhteisiä rajapintoja	33
7.2 Lopuksi	35
LÄHTEET	36
LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Mitä on A-kiltalainen päiväkeskustoiminta tai onko sellaista yhdistävää tekijää, josta päiväkeskus on tunnistettavissa A-killan ylläpitämäksi? Tähän kysymykseen havahduimme A-Kiltojen Liitto ry:ssä kesällä 2015, kun Sininauhaliitto oli julkaissut Yhteinen päiväkeskus –teoksen. Samalla totesimme, ettei kunnollista kokonaiskuvaa A-kiltojen toteuttamasta päiväkeskustoiminnasta ole olemassa. Yksittäisistä päiväkeskuksista on tehty erilaisia opinnäytetöitä ja raportteja, mutta kaikkia A-kiltojen päiväkeskuksia ei ole koskaan otettu mukaan yhteiseen kartoitukseen.

Vähän tutkittuja aiheita ovat myös toipuminen ja päihdetyön päiväkeskustoiminta yleensä. Suomalaista päihdekulttuuria, käyttöä, kulutusta, kustannuksia ja erilaisia haittoja on tutkittu huomattavasti enemmän, kääntöpuoli ei ilmeisesti ole riittävän vetovoimainen aihe. Kuitenkin luontaisena jatkumona ensikokeilusta koko kaaren katsastaen päästään toipumiseen asti.

Suomalainen päihdekulttuuri ja –keskustelu on usein ristiriitaista ja moniulotteista. Varsinkin alkoholin suhteen olemme hyvin vapaamielisiä, alkoholi ”kuuluu” osana normaaliin arkeen ja juhla-kulttuuriin. Kuitenkin siinä vaiheessa, kun yksilö ei enää pärjääkään alkoholin käyttöönsä kanssa ja tarvitsee apua, asenteissa tapahtuu jyrkkä muutos. Kaikesta tiedosta ja tutkimuksesta huolimatta, runsastunut tai ongelman asteelle siirtynyt alkoholin kulutus nähdään yleensä ennen kaikkea yksilön asiana, yksilön valintana, joka yksilön tulee hoitaa.

Päihdehuoltolain keskeinen ajatus on, että kuntien tulee järjestää tarvittavat päihdepalvelut riittävässä laajuudessa ja myös päihdeongelmaisen läheisille tulee tarjota heidän tarvitsemaansa apua ja tukea. (Päihdehuoltolaki 41/1986.) Käytännössä totuus on kaukana lain kirjaimesta. Päihdepalvelut on yksi säästetyistä sektoreista. Laitoskuntoutusta on karsittu voimakkaasti, maksusitoumuksia pitkille kuntoutusjaksoille ei tahdo saada ja suuntana on vahvasti avopalveluiden varaan rakentuva järjestelmä, jossa lain kannustama oma-aloitteisuusvelvoite hoitoon hakeutumisen suhteen korostuu.

Kaikki tämä vaatii päihdeongelmaiselta ja hänen läheisiltään sellaisia voimavaroja ja tietoja, joita ei ehkä ole siinä vaiheessa, kun palveluita tarvitaan. Siksi tarvitaan matalan kynnyksen palveluita, jotka mahdollistavat arjessa selviytymisen, tarjoavat neuvoa ja tukea palveluviidakossa selviytymiseen ja huomioivat myös läheiset. Tarvitaan päihdetyön päiväkeskuksia, paikkoja, jotka parhaimmillaan huomioivat ihmisen tilanteen hyvin kokonaisvaltaisesti ja mahdollistavat selvän päivän. Ja toisen siihen perään.

Päihdetyön päiväkeskukset vastaavat päihdeongelmaisen tarpeisiin monella tasolla. Jo ennen kuin avuntarve tai –halu herää, päiväkeskus voi olla linkki niin sanottuun normaaliin yhteiskuntaan. Päiväkeskus voi fyysisten perustarpeiden hoidon ohella auttaa hoitomotivaation heräämisessä, neuvoa ja tukea palveluiden suhteen sekä tarjota yhteisön, johon kiinnittyä. Myöhemmässä vaiheessa, hoidon ja kuntoutuksen jälkeen, päiväkeskus voi olla ainoa päihteetön yhteisö, johon ihminen voi turvallisesti palata ja joka tarjoaa sisältöä päihteettömään päivään. Tässä työssä tarkastelen päihdetyön päiväkeskusta A-kiltojen päiväkeskusten ja niiden tarjonnan kautta.

1.1 Päihdepalvelujen laatusuosituksukset

Päihdepalvelujen laatusuosituksukset lähtevät siitä, että palveluiden on oltava riittävässä laajuudessa asiakkaan tavoitettavissa. Kunnan ei tarvitse itse järjestää kaikkea, mutta tarpeen mukaiset palvelut myös läheisille on taattava. Päiväkeskukset luokitellaan päihdehuollon erityispalvelujen avohoitoyksiköiden joukkoon. Päiväkeskusten palveluita käyttävien henkilöiden määräksi arveltiin vuonna 2002, jolloin suosituksukset julkaistiin, noin 5 000 – 10 000 henkilöä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.) Määrä vaikuttaa pieneltä, kun sitä vertaa viimeisen julkaistun, 2011 tehdyn päihdetapauslaskennan tuloksiin, joissa päihde-ehtoisia asiointeja päiväkeskus- ja työtoiminnan piirissä oli hieman alle 1000 eri henkilöä yhden vuorokauden aikana. (Kuussaari, Ronakainen, Partanen & Kaukonen 2012, 649 – 651.) Viimeisen, vuonna 2015 toteutetun päihdetapauslaskennan tuloksia ei ole vielä julkaistu, joten nähtäväksi jää, miten pitkään jatkunut talouden taantuma vaikuttaa muun muassa päiväkeskusten kävijämääriin.

A-kiltojen ylläpitämien päiväkeskusten näkökulmasta on mielenkiintoista, että laatuosituksissa ei oteta kantaa kolmannen sektorin vapaaehtois pohjalta järjestämiin palveluihin. Kuitenkin niillä paikkakunnilla, joilla päiväkeskustoimintaa on, A-kilta täydentää virallista palveluketjua tarjoamalla sellaisia elementtejä, joihin niin sanotusti ammattityönä tuotetut palvelut eivät läheskään aina pysty: vertaistukea ja kokemuksen tuomaa osaamista.

1.2 Päiväkeskus hyvinvoinnin mahdollistajana

Päihteiden käyttö on yksi yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen johtavista tekijöistä. Nämä puolestaan vaikuttavat vahvasti koettuun hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Onnellisuus kytkeytyy vahvasti sosiaalisiin suhteisiin, ystävät ja yhteisöllisyys tekevät ihmisestä keskimääräistä onnellisemman. (Saari 2010, 14 – 15.) Toisaalta myös raitistumisen myötä sosiaaliset suhteet saattavat siinä määrin karsiutua, että Suomalaisen yksinäisyyden tutkimuksessa raittius nousee yhdeksi yksinäisyyttä lisääväksi tai synnyttäväksi tekijäksi. (mt., 173) Myös osallistuminen ja osallisuus ovat vahvasti kytköksissä koettuun yksinäisyyteen ja hyvinvointiin. Oman kokemuksensa mukaan yksinäiset ovat passiivisempia osallistumaan erilaiseen sosiaaliseen toimintaan tai vapaaehtoistyöhön kuin muut. (mt., 129)

Toipumisprosessissa luovutaan vanhasta ja uusi tulee hitaasti tilalle. Yksinäisyys saattaa lisääntyä sietämättömästi ja johtaa epäkypsiin ihmissuhteisiin. Vastentahtoinen yksinäisyys saattaa pahimmillaan johtaa itsetuhoisuuteen, joten hakeutuminen muiden seuraan on suotavaa. Alkuun ihmissuhdetaidoissa saattaa olla puutteita, mutta turvallisessa yhteisössä kehittyminen on mahdollista. ”Läheiset ihmiset auttavat meitä kasvamaan sosiaalisuuteen, liittymään ja jakamaan sekä toisaalta kasvamaan itsenäisiksi, omatoimisiksi ja jossakin määrin riippumattomiksi.” (Häkkinen 2013, 129 – 131.)

A-kiltojen ylläpitämät päiväkeskukset tarjoavat mahdollisuuden löytää saman kaltaisessa elämäntilanteessa olevia tai olleita. Sosiaalisen yhteisön kautta kiinnittyminen yhteiskuntaan on helpompaa ja auttaa ehkäisemään ja katkaisemaan syrjäytymisen kehityksen. A-kiltojen tarjoamia mahdollisuuksia ovat niin vapaaehtoistoimintaan

osallistuminen, kuin erilaisin työvoimapoliittisin keinoin työllistymisenkin. Toipumiskulttuurisena ilmiönä ”A-kiltalaista tapaa toipua” voidaan kuvata hitaaksi toipumiseksi. Toiminnan piirissä oleminen, selvä seura sekä aika tekevät yhdessä tehtävänsä, raittiit jaksot pitenevät ja raitistuminen tapahtuu ikään kuin vahingossa. (mt., 236 – 240)

2 AINEISTON KERUU, SELVITETTÄVÄT KYSYMYKSET JA KÄYTETYT MENETELMÄT

Aktiivisesti toimivia A-kiltoja on tällä hetkellä 58, joista kaikissa ei ole päiväkeskustoimintaa. Osa A-kiltoja on hyvin tiiviisti kytköksissä johonkin toisen toimijan ylläpitämään päiväkeskukseen, esimerkiksi kokoontuu toisen toimijan tiloissa tai vastaa päiväkeskuksessa tapahtuvasta iltatoiminnasta. Näitä A-kiltoja ei otettu tähän selvitykseen mukaan, koska nyt on tarkoitus perehtyä A-kiltojen omana toimintana ylläpitämään päiväkeskustoimintaan.

A-Kiltojen Liitto ry:n aluetyötä tekevien järjestökoordinaattoreiden toimesta rajattiin kyselyyn mukaan otettavat A-killat siten, että A-kilta toimii tietyssä nimetyssä tilassa, useampana päivänä viikossa ja tarjoaa muutakin kuin pelkän tilan. Koska tietoa A-kiltojen päivätoiminnasta on varsin vähän, määrittely jätettiin tarkoituksellisesti varsin väljäksi ja lopullinen valta rajauksen tekemiseen jätettiin A-killoille itselleen. Näin löytyi 30 A-kiltaa, joissa työntekijänäkökulmasta voi olla päiväkeskustoiminnaksi laskettavaa toimintaa.

Kyselylomakkeen laadin yhdessä järjestökoordinaattoreiden sekä toiminnanjohtajan kanssa siitä lähtökohdasta, mitä tässä vaiheessa olisi oleellista tietää A-Kiltojen Liitto ry:ssä A-kiltojen päiväkeskustoiminnasta. Koska kyseessä on ensimmäinen A-Kiltojen Liitto ry:ssä tehty selvitys aiheesta, jää monta kysymystä vielä pakostakin kysymättä, mutta jonkinlainen pohjakäsitys saadaan muodostettua. Samaan aikaan tämän prosessin kanssa on käynnissä myös koko A-kiltatoimintaa koskeva tulevaisuustyöskentely, joten tietoa myös päiväkeskustoiminnasta tarvitaan.

2.1 Aineiston keruu A-killaista

Lähetin rajauksessa esiin nousseisiin 30:n A-killaan kirjeitse tiedon kyselystä, kysymykset sekä tiedon, milloin kyseisen yhdistyksen puheenjohtajaa tai muuta A-killan ilmoittamaa, nimettyä henkilöä haastatellaan. Kirjeen ja haastattelun välillä yhdistyksissä oli noin kaksi viikkoa aikaa valmistautua haastatteluun. 30:sta A-killasta yksi rajasi itsensä kohderyhmän ulkopuolelle eli lopullinen selvitykseen osallistuvien määrä oli 29 A-killaa. Yrityksistä huolimatta en saanut haastateltua kahta A-killaa aikataulun puitteissa, toiseen en saanut yhteyttä ja toisen kanssa sovin useita haastatteluaikoja, mutta A-killan yhteyshenkilölle tuli aina jokin este, eikä haastattelua lopulta saatu tehtyä. Näin selvityksen vastausprosentiksi tuli 93 %.

Haastatteluun osallistuneiden 27 A-killan edustajien valmistautumisessa oli huomattavia eroja. Joidenkin A-killan vastaajat eivät olleet valmistautuneet ollenkaan tai edes saaneet ennalta toimitettua materiaalia haltuunsa, eivätkä olleet voineet valmistautua. Joidenkin tällaisten tapausten kohdalla sovittiin uusi haastattelu-aika, osa halusi vastata heti. Valitettavasti valmistautumattomuus saattaa osittain vääristää vastauksia joidenkin vastausten kohdalla. Osassa A-killan kysymykset oli kierrätetty jo jäsenillan kautta, joten vastaukset eivät olleet pelkästään esimerkiksi puheenjohtajan tai vastuutyöntekijän näkemyksiä vaan edustivat laajemmin jäsenistön näkemystä.

Ajankohtana lokakuu ei välttämättä ollut paras mahdollinen aika suorittaa haastatteluja. Yhdistyksissä oli meneillään syyskokousten aika, mikä tarkoitti sitä, että osa tavoitelluista puheenjohtajista teki vahvasti luopumistyötä, osa oli vasta aloittanut tehtävässään.

2.2 Selvitettävät kysymykset

1. Mitä on A-kiltalainen päivätoiminta?
2. Keitä A-kiltalainen päiväkeskus tavoittaa?
3. Mihin tarpeisiin A-killan päiväkeskuksilla vastataan?

2.3 Strukturoitu haastattelu ja toimintatutkimus

Aiemmista kokemuksista viisastuneena hylkäsin ajatuksen sähköisestä kyselystä jo alussa, A-kiltojen kohdalla menetelmä ei toimi. Sähköinen kysely kyllä yleensä avataan, mutta vastauksia ei silti saada. Samoin käytettävissä olevien resurssien puitteissa olisi ollut mahdotonta lähteä tekemään haastattelukierrosta paikan päälle, koska päiväkeskuksia on ympäri Suomea Kirkkonummelta Kemijärvelle. Käyttökelpoisin menetelmä tuntui olevan puhelinhaastattelu: kaikissa A-killoissa tai puheenjohtajilla ei välttämättä ole sähköpostia, mutta jokaisella on puhelinnumero, josta tavoitella. Lisäksi puhelinhaastattelu ei edellytä erityisiä tila- tai muita järjestelyjä vaan on aika kevyellä rakenteella toteutettava. Ennalta arvelin, että haastatteluun menisi noin puoli tuntia – 45 minuuttia / yhdistys, todellisuudessa aika vaihteli noin 20 minuutista lähes puoleentoista tuntiin.

Lomakkeen käyttäminen rajasi aihepiiriä ja keskustelua siten, että kysyttiin vain tiettyjä, ennalta määriteltyjä asioita. Osittain tällainen lomaketutkimus menee päällekkäin myös laadullisen tutkimuksen kanssa. (Alasuutari 2007, 50 – 54.) Vastausten pohjalta olen etsinyt yhtäläisyyksiä ja eroja sekä pohtinut mahdollisia selittäviä tekijöitä vastausten takana.

Menetelmänä haastattelu on ainutlaatuinen, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Kysymysten määrittelyn jälkeen strukturoitu haastattelu on suhteellisen helppo menetelmä tiedon keruuseen. Hyvä puoli haastattelussa oli myös se, että valtaosa suunnitelluista vastaajista saatiin mukaan. Tosin haastatteluun menetelmänä liittyy myös haittoja ja virheiden mahdollisuuksia. Haastateltava saattaa osin pyrkiä vastaamaan niin kuin olettaa haastattelijan toivovan. Vastaukset ovat myös konteksti- ja tilannesidonnaisia, joten liiallista yleistämistä pitää välttää. Esimerkiksi tämä selvitys koskee vain A-kiltojen ylläpitämiä päiväkeskuksia, eikä vastauksia voi yleistää koskemaan kaikkia päiväkeskuksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204 – 212.)

Toimintatutkimus puolestaan menetelmänä on siitä mielenkiintoinen, että selvityksen tekijä on hyvin lähellä selvityksen kohdetta, itsekkin toimijana saman toiminnan parissa. Menetelmä valikoitui lähinnä sen takia, että tarkoitus on paitsi selvittää mitä A-

kiltojen päivätoiminta on, myös selvittää yhteistyön paikkoja ja arvioida kehittämisen tarpeita yleensäkin A-kiltalaisessa päiväkeskustoiminnassa. Lisäksi toimintatutkimuksen prosessinomainen luonne antaa mahdollisuuden jatkaa myöhemmin siitä, mihin tämä selvitys päättyy. (Heikkinen 2001, 170 – 180.)

2.4 Selvityksen luotettavuus

A-Kiltojen Liitto ry:n neljä aluetyötä tekevää järjestökoordinaattoria ovat niin läheisessä kontaktissa alueensa A-kiltoihin, että alkuarvio 30:sta päiväkeskusta ylläpitävästä A-killasta on varmasti paikkansa pitävä. Se, että yksi rajasi itsensä ulkopuolelle johdettu työntekijänäkemyksen mukaan todennäköisesti väärinkäsityksestä. 27 tavoitettua vastaajaa 29:stä ja vastausprosentti 93 % on A-kiltatoiminnan parissa erinomainen tulos. Tästä näkökulmasta saadut tulokset ovat luotettavia ja kertovat varsin kattavasti A-kiltalaisesta päiväkeskustoiminnasta.

Ennalta lähetetty haastattelulomake toimi puhelinhaastattelua ohjaavana. Kaikilta vastaajilta kysyttiin samat kysymykset samassa järjestyksessä. Huono puoli oli se, että haastattelujen edetessä heräsi lisäkysymyksiä, jotka nyt tällä kertaa jäivät kysymättä. Samoin varsinkin valmistautumattomien vastaajien kohdalla teki mieli täydentää vastauksia sen mukaan, mitä itse toiminnasta tietää, tätä ei tietenkään voinut tehdä, koska samaa kohtelua ei voinut taata kaikille vastaajille. Näin osa tiedoista on vajavaista. Oman haasteensa toi myös se, että osalle haastateltavia haastattelija on hyvinkin tuttu ja haastattelun pitäminen suunnitellussa rakenteessa oli haastavaa, kun haastateltava olisi halunnut jutella muistakin toimintaan liittyvistä asioista samalla. Arvilla voi, olisiko vieras haastattelija saanut erilaisia vastauksia vai auttaako tutuus siinä, että mahdollisia hankaliakin asioita uskalletaan kertoa avoimemmin?

Vastaukset olen pyrkinyt mahdollisuuksien mukaan esittämään niin, ettei valtaosasta kysymyksiä pysty tunnistamaan yksittäistä yhdistystä tai vastaajaa.

3 A-KILTATOIMINTA, ARVOT JA PÄIVÄTOIMINTA

A-kiltatoiminta on valtakunnallista, yhteisiin arvoihin pohjaavaa, poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta yhdistysmuotoista vapaaehtois- ja vertaistukitoimintaa. Toiminta on suunnattu ensisijaisesti päihdeongelmallisille, -toipujille sekä heidän läheisilleen. Toisaalta toiminnassa on mukana myös muita arvopohjan hyväksyviä, päihdetoipumisen edistämisestä kiinnostuneita, esimerkiksi yhteistyökumppaneiden edustajia.

A-kiltatoiminnan katsotaan alkaneen 1959 Turun A-klinikalla käynnistyneen ryhmähoidon ympärille rakentuneesta asiakkaiden epävirallisesta yhteistoiminnasta. A-klinikkatoimintaa on muutenkin kiittäminen varhaisten vuosien merkittävästä tuesta ja tiedon levittämisestä. (Rajala 2008, 24-27.) 1960 -luvun muutenkin aktiivista yhdistysliikettä voidaan puolestaan kiittää siitä, että myös A-kiltatoiminnan toteuttamis- ympäristöksi vakiintui nimenomaan rekisteröity yhdistys. Samoin siitä, että tällainen heikompiosaisten tasa-arvoa vaatinut yhden asian liike sai jalansijaa Suomalaisessa yhteiskunnassa. (Konttinen 1998, 189 – 191.)

Suomalainen päihdehuolto oli aiemmin nojannut lähinnä huoltoloiden ja pakkotyölaitosten voimaan, A-klinikoiden yleistyminen kuitenkin alkoi muokata päihdehuoltoa hoidollisempaan ja tasa-arvoisempaan suuntaan. Muutos rangaistukseen perustuvasta pakkohoidosta vapaaehtoisuuteen perustuvaan hoitoon oli radikaali, vaikka pakkohoito edelleen säilyi keinona muiden joukossa. A-klinikan tuella päihdehuollon asennemuokkauksessa on ollut merkittävä rooli myös A-kiltatoiminnan synnyssä. Samoin sillä, että AA-liike oli rantautunut Suomeen jo 1948 ja herättänyt päihdehuollon puolella oivalluksen siitä, että alkoholistin paras auttaja saattaakin olla toinen alkoholisti. Alkuaikoinaan myös A-kiltatoiminta edusti ajalle varsin radikaalia ajattelutapaa, juopollakin on ihmisarvo ja sanansa sanottavana muun muassa omaan hoitoonsa liittyvissä asioissa. (Rajala 2008, 13 – 19.)

3.1 A-kiltatoiminnan arvopohja

A-kiltatoiminta perustuu yhteiseen arvopohjaan. Toiminta voi olla hyvin erinäköistä eri yhdistyksissä, mutta tausta on tunnistettavissa. Tai niin ainakin voisi olettaa, sillä jokainen paikallinen A-kilta hakiessaan A-Kiltojen Liitto ry:n jäsenyyttä on sitoutunut yhteiseen arvopohjaan. A-kiltatoimintaa ohjaavat arvot ovat päihteettömyys, vapaaehtoisuus, kokemuksellisuus, toiminnallisuus, yhteisöllisyys ja yhteistoiminta. (A-Kiltojen Liitto ry.)

Nyt toteutetussa selvityksessä kysyttiin näkyvätkö A-kiltatoiminnan arvot päiväkeskuksessa ja, jos näkyvät, miten. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että jollain tasolla arvot näkyvät, joissain päiväkeskuksissa selkeämmin kuin toisissa. Tosin osa vastaajista ryhtyi siinä hetkessä tarkistamaan, mitkä ne arvot olivatkaan. Toisissa mainittiin, että arvot ovat ”seinällä näkyvissä” eli viitattiin A-Kiltojen Liitto ry:n tuottamaan materiaaliin. Sinänsä tällainen näkyvillä olo ei vielä takaa sitä, että arvot näkyisivät arjessa jotenkin. Yksi vastaaja totesi, että välillä arvot hukkuvat rutiineihin, mikä on varmasti totta pienillä resursseilla toteutetussa toiminnassa. Voidaan silti kysyä, että jos toiminnan ylläpitäjille oma arvopohja on epäselvä tai sitä ei itse muisteta ylläpitää, voidaanko kävijöiltä odottaa arvojen tuntemista tai niiden kunnioittamista?

Yksittäisistä arvoista yleisimmin esiin nostettiin päihteettömyys. 23 vastaajaa oli sitä mieltä, että päihteettömyys toteutuu, paitsi olemisessa, myös puheissa. A-kiltatoimintaan ei kuulu ”kuivanappailu” tai alkoholin käytön romantisointi, A-killassa ei ole ”krapulan istujia”. Niiden neljän kohdalla, jotka eivät tätä toiminnan ehkä keskeisintä arvoa esiin nostaneet, pohdittavaksi jää, onko päihteettömyys jo niin itseltään selvä asia, ettei sitä katsottu tarpeelliseksi mainita? Toisaalta päihteettömyyttä ylläpidetään myös hyvin inhimillisesti. Osassa päiväkeskuksia on mahdollista saada esimerkiksi ateria mukaan, vaikka tiloihin ei sinä päivänä kunnan vuoksi olisikaan asiaa. Osa vastaajista myös sanoi, ettei ”peli ole kerrasta poikki”, päihtyneenä sisään pyrkinyttä ei oteta sisään, mutta toivotetaan tervetulleeksi sitten kun taas on selvä.

Muita arvoja nostettiin esiin satunnaisemmin, mutta kaikki tuli mainituksi vähintään kerran. Toiminnallisuus ja kokemuksellisuus useimmiten, yhteistoiminta vain kerran. Yhteistoiminta arvona koettiin muutoinkin kaikkein hankalimmaksi selittää ja sisäis-

tää. Lisäksi arvoina mainittiin asioita, jotka eivät ainakaan tällä hetkellä ole yhteisesti hyväksytyihin arvoihin kirjattuna, kuten vertaisuus ja kuntouttava työote.

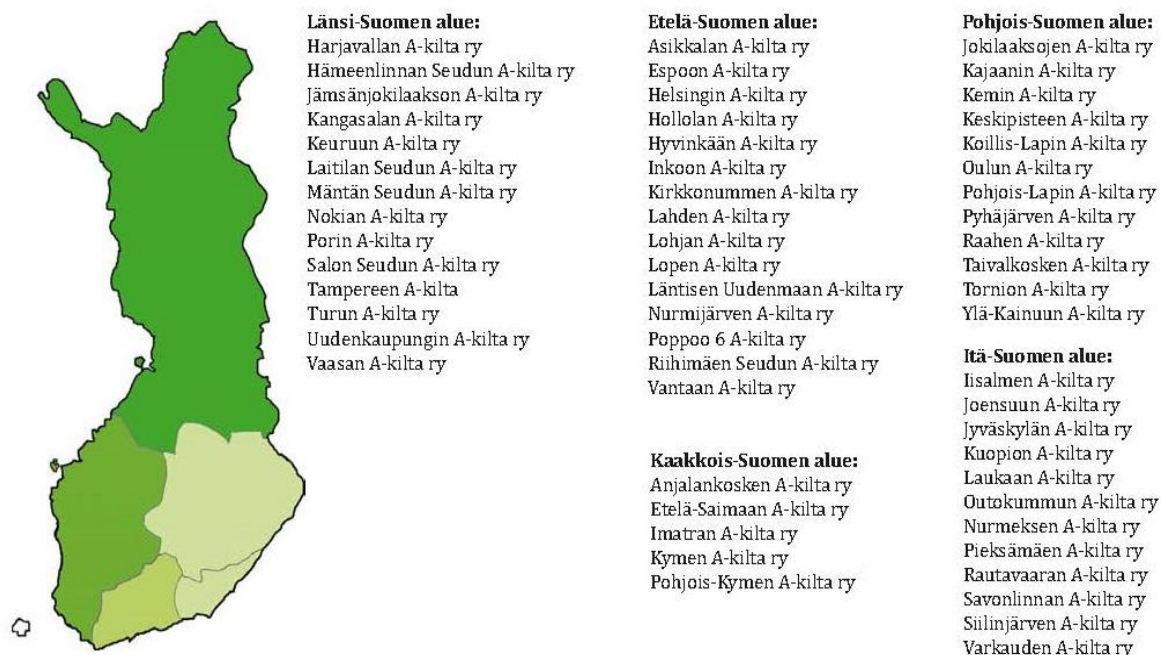
Miten arvot näkyvät oli vaikeampi kysymys. Vastaajista 19 ei osannut kertoa tarkemmin, miten arvot näkyvät arjessa. Yhteisöllisyydestä nostettiin esiin muun muassa sellaisia asioita, että päiväkeskuksessa on hyvä henki, ihmisten perään kysellään, jos ovat pidempään poissa ja toiminta ei ole turhan jäykkää. Pitkään raittiina olleilta kaviattiin suurempaa panosta vapaaehtoisuuteen, ettei toiminta vääristy. Toiminnallisuudesta mainittiin erilaisia toimintoja: retkiä, talkoita ja vastaavia. Toiminnallisuus koettiin myös keinona markkinoida toimintaa.

3.2 A-kiltatoiminta tänään

Tämän päivän A-kiltatoiminta on edelleen tunnistettavissa samaksi toiminnaksi kuin ensimmäisten yhdistysten perustamishetkellä. Toiminta on sääntömääräistä, jäsenlähtöistä, toipujien itse itselleen ja toisilleen tuottamaa toimintaa. Patentti- ja rekisterihallituksen tietopalveluista löytyy yhteensä 93 olemassa olevaa A-kiltaa, joista toimimattomia tällä hetkellä 35. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016, A-Kiltojen Liitto ry 2015.)

A-Kiltojen Liitto ry:n näkökulmasta A-kilta lasketaan toimivaksi, jos se täyttää lakisääteiset minimivaatimukset, toisin sanoen yhdistyksellä on vähintäänkin hallitus. (Yhdistyslaki 503/1989.) 58 toimivaa A-kiltaa muodostaa valtakunnallisen A-Kiltojen Liitto ry:n, joka on paikallisten, itsenäisten A-kiltojen yhteistyöelin. A-killoissa oli vuonna 2015 2 812 jäsenmaksun maksanutta jäsentä, joten suhteellisen pienen joukon varassa toiminnan perusta on. Todellinen toimintaan osallistuvien määrä on suurempi, sillä osallistuminen ei vielä edellytä jäsenyyttä. (A-Kiltojen Liitto ry 2015.)

A-Kiltojen Liitto ry:n toiminta alkuaikojen vahvana kannanottajana voidaan nykyään kuvata tasaantuneempana ja tasavertaisena vaikuttajana muiden päihdekentän toimijoiden kanssa. Alusta asti mukana ollut edunvalvonnallinen tehtävä toteutetaan erilaisten yhteistyöverkostojen kautta. Sisäisenä tehtävänä on edelleen toimia A-kiltojen yhteisenä keskustelufoorumina ja tuottaa jäsenpalveluita jäsenille.

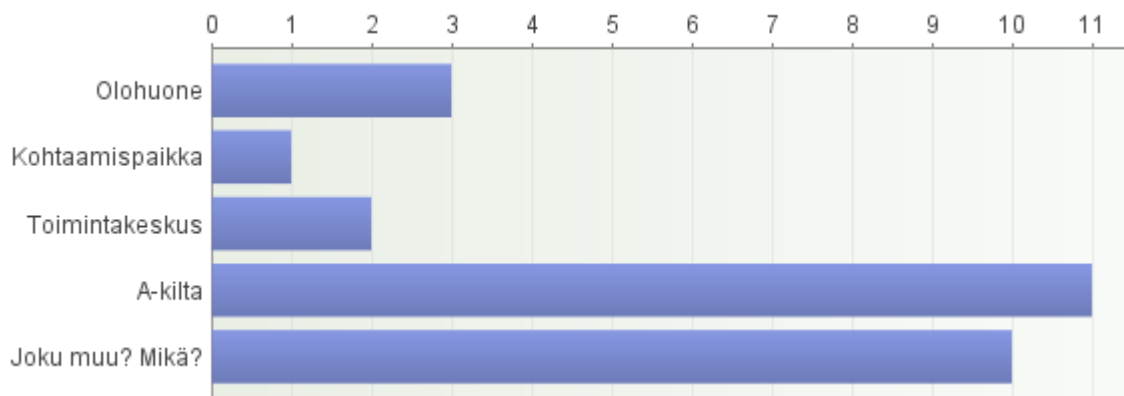

Kuva 1: Toimivat A-killat alueittain 31.12.2015

3.3 Miten päiväkeskusta kutsutaan?

Monesti se, miten jotain toimintaa arkikielessä kuvataan, kertoo myös siitä, miten toiminta itse nähdään. Kutsumanimi herättää jo itsessään mielikuvia niin toiminnasta kuin toimijoista. Voi sanoa, että nimi on jo osa toiminnan markkinointia ulospäin.

A-killtojen ylläpitämä päiväkeskustoiminta on hyvin monimuotoista, mikä nousee esiin jo siinä, millä nimellä A-killat itse omaa päiväkeskustaan kuvaa. Tässä työssä päivätoiminnasta käytetään selvyuden vuoksi vain nimitystä päiväkeskus, vaikka päiväkeskuksia vastausten mukaan A-killastoissa ei ole. Kohtaamispaikkoja ylläpitäen ei ollut kuin yksi päiväkeskuksesta, vaikka toiminnan yhteisöllisyyteen tähtäävä luonne antaisi muuta olettaa. A-killastoissa päiväkeskuksesta käytetään sellaisia nimityksiä, jotka tulevat käytössä olevan tilan nimestä (Majakka) tai nimiä, jotka kuvaavat toimintaa (Selevä päivä, Raitis olohuone). Joissain A-killastoissa on päädytty käyttämään hyvin neutraalia nimeä (Kerhotila), mutta kaikkein yleisimmin puhutaan vain kotoisasti A-killasta. Toisaalta A-killasta puhuminen on selkeä tapa, toiminnan ylläpitäjä ei jää epäselväksi.

Kuvio 1: Millä nimellä päiväkeskusta kutsutaan?

4 PÄIHDETYÖN PÄIVÄKESKUSTOIMINTA

Päihdetyön päiväkeskustoiminnan historia Suomessa on suhteellisen lyhyt. Ensimmäiset varsinaiseksi päiväkeskustoiminnaksi mielletyt paikat syntyivät 1980-luvulla Ruotsista saatujen mallien pohjalta. Toiminnot ja resurssit vaihtelevat huomattavasti eri paikkakunnilla, samoin se, onko kyseessä vapaaehtoisuudella toimiva päiväkeskus vai korvausta vastaan palveluja tarjoava päiväkeskus. (Tepponen, Strandén & Rutanen 2015, 16.)

Päiväkeskus auttaa takaisin yhteiskuntaan, ihmisarvoiseen elämään, kuntoutumaan ja jopa työn ääreen. Näille voidaan laittaa iso hintalappu. Suurin arvo löytyy kuitenkin henkisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. Köyhimpien ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten oloja tuntemattomalle voi olla yllätys se, miten vaikea näille ihmisille on päästä tarvitsemiensa palvelujen ja muun tuen piiriin. Päiväkeskus on usein ainoa paikka, jonka kynnyks on riittävän matala näiden ihmisten ylitettäväksi. Se on ainoa paikka, jonne uskaltaa tai haluaa tulla. (Kiviniemi 2015, 10.)

Merkittävimmän panoksen suomalaisessa päihdetyön päiväkeskustoiminnan tutkimuksessa on tehnyt Sininauhaliitto, joka on paitsi tutkinut päiväkeskustoimintaa myös oman toimintansa ulkopuolelta, myös ensimmäisenä määrittellyt, mitä päiväkeskustoiminta on. Sininauhaliiton määrittelyn mukaan päihdetyön päiväkeskus täyttää seuraavat ehdot:

- Kyse on päihdeongelmallisille suunnatusta arjen elämistä tukevasta paikasta.
- Toiminnassa noudatetaan matalan kynnyksen ja avoimuuden periaatetta, mikä tarkoittaa sitä, ettei toimintaan tarvitse sitoutua, ettei siihen ole osallistumismaksua eikä osallistuminen edellytä lähetettä.
- Toiminnalla on kiinteä tila, joka ei ole esimerkiksi yksityiskoti.
- Toiminta on säännöllistä ja aukioloajat ovat yleisessä tiedossa.
- Toiminnalla on vastuullinen ylläpitäjä.
- Toiminta voi sisältää erilaisia ryhmiä, työtoimintaa tai muuta sellaista.
- Päiväkeskus voi olla päihteetön, tai se voi sallia päihtyneenä paikalle tulemisen. (Lund 2008, 17.)

A-kiltojen päiväkeskustoiminta eroaa Sininauhaliiton määrittelystä merkittävimmin vain viimeisen kohdan osalta: A-kiltatoiminnan arvojen mukaan myös päiväkeskustoiminta on päihteetöntä, silloin kun A-kilta on ylläpitäjänä. A-killan päiväkeskustoimintaan ei voi osallistua päihtyneenä. Valtaosa kävijöistä kunnioittaa rajausta varsin hyvin, eikä tilanteita, joissa kävijää jouduttaisiin pyytämään poistumaan päihtymyksen takia, satu kovinkaan usein.

4.1 Päiväkeskukset A-killloissa

Ensimmäiset A-kiltoihin perustetut päiväkeskukset syntyivät vuonna 1990 Kajaanin Seudun ja Rauman Seudun A-kiltoihin. Tuon jälkeen päiväkeskuksia syntyikin varsin nopeasti ja laajasti A-kiltoihin ympäri Suomea. Kolmas sektori oli haluttu yhteistyökumppani ja kunnat tukivat monia perustettavia päiväkeskuksia. 1990 –luvun lopussa päiväkeskus oli kolmessa A-killassa neljästä. (Rajala 2008, 146 – 148.) Vuonna 2007 Sininauhaliiton päiväkeskustutkimukseen osallistui 32 A-killan ylläpitämää päiväkeskusta, joka oli tuolloin 22 % kaikista Suomessa toimivista päihdetyön päiväkeskuksista. (Lund 2008, 18.) Nyt toteutettuun A-Kiltojen Liiton omaan selvitykseen osallistui 27 / 29 päiväkeskusta ylläpitävää A-kiltaa, joten toiminnan laajuus on pysynyt suhteellisen tasaisena. Tässä selvityksessä ei kysytty onko A-killalla useampia päiväkeskuksia, joten päiväkeskusten todellinen lukumäärä on suurempi kuin vastaajien lukumäärä.

Päiväkeskustoimintaa kartoittavan selvityksen ensimmäinen varsinainen kysymys koski A-killan syntyä: Miten päiväkeskus on syntynyt ja kumpi oli ensin, A-kilta yhdis-

tyksenä vai päiväkeskus? Olettamuksena oli, että isohko osa päiväkeskuksista olisi ollut olemassa ennen yhdistystä ja A-kilta olisi perustettu paikkakunnalle siinä vaiheessa, kun joku muu toimija, esimerkiksi kaupunki, olisi ollut luopumassa toiminnan ylläpitämisestä ja aktiivinen kävijöiden joukko olisi järjestäytynyt A-killaksi halutesaan turvata toiminnan jatkuvuuden.

Kaikesta päätellen olettaus oli väärä. Peräti 26 vastaajaa ilmoitti A-killan olleen ensin olemassa. Joskin joissain A-killloissa päiväkeskustoiminta on käynnistetty lähes samaan aikaan tai hyvin pian yhdistyksen perustamisen jälkeen. Yleensä viimeistään siinä vaiheessa, kun oma kokoontumistila on mahdollistanut päiväkeskustyyppisen toiminnan tai toiminta muutoin laajentunut esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman projektin myötä.

Vain kaksi vastaajaa ilmoitti oman A-kiltansa ottaneen jonkun toisen tahon ylläpitämän päiväkeskuksen omaksi toiminnakseen. Vastaajista viidellä ei ollut tarkempaa tietoa oman yhdistyksensä päiväkeskuksen synnystä, kuin se, että A-kilta on ollut ensin olemassa. Yksi vastaajista kertoi paikallisen päiväkeskuksen olleen olemassa ennen A-kiltaa ja A-killan perustetun myöhemmin päihdetoipujien aloitteesta päiväkeskuksen toiminnan jatkamiseksi.

4.2 A-kiltojen päivätoiminta

A-Kiltojen Liitto ry:n toiminnanjohtaja Ville Liimatainen on määritellyt A-kiltojen päivätoiminnan seuraavasti:

A-kiltojen päivätoiminta voi olla paikkakunnittain hyvin erilaista. Joitakin yhteisiä piirteitä kaikilla A-kiltojen päivätoimintakeskuksilla kuitenkin on:

1. A-kiltojen päivätoiminta on aina päihteetöntä. Sinne tulemiselle on selkeä vaatimus: "Tule selvin päin!"
2. A-kiltojen päivätoiminnassa on tarjolla päihdetoipumisen kokemuksellista vertaistukea. Päivätoiminnan tavoitteena on tukea päihteetöntä elämäntapaa ja tuoda päihdetoipujalle lisää päihteettömiä päiviä. Päivätoimintaan otetaan jokainen tulija tasa-arvoisena ja hyväksyttynä vastaan. Vertaistoimintana A-killan päiväkeskus on helposti lähestyttävissä.

3. Päivätoimintakeskuksessa ollaan yhdessä, vaihdetaan kuulumisia, juodaan kahvia, katsellaan tv:tä, luetaan lehtiä, pelaillaan. Nekin ovat tärkeitä A-kiltalaisten sen hetkisessä elämäntilanteessa.
4. Muita päivätoimintakeskuksessa yleisesti toteutettavia toimintamuotoja ovat usein edullisen ruokailun järjestäminen jäsenistölle, peseytymis- tai saunomismahdollisuus, harrastus- ja askartelutoiminta, vertaistukiryhmät, mahdollisuus pyykinpesuun, talkootoiminta ja yhteistoiminta kumppaneiden kanssa. Toimintamuotojen määrä ja monipuolisuus on sidoksissa A-killan vapaaehtoisten määrään ja käytävissä oleviin resursseihin.
5. Jos päivätoimintakeskuksessa on ruokailu, se tuo porukkaa ja leimaa paljon toimintaa. Ruokailuhetki on tärkeä kohtaamisen ja kuulumisten vaihtamisen tilaisuus, varsinkin sellaisille, jotka muuten linnoittautuvat kämpilleen. Se voi olla hyvin annosteltua sosiaalisuutta.
6. Päivätoimintakeskus on myös paikka A-killan yhdistystoiminnan toteuttamiselle. Siellä voi kokoontua A-killan hallitus, siellä pidetään jäseniltoja ja kiltailtoja. Siellä A-killan hallitus voi kuulla jäsenistöä ja jäsenistö saa tietoa päätöksistä ja tulevista tapahtumista.
7. A-killan vertaistukiryhmät sekä mahdolliset yhteisryhmät vaikkapa A-klinikan kanssa voivat kokoontua päivätoimintakeskuksessa. Ryhmäaktiivisuus ja ryhmien määrä vaihtelee suuresti A-killoittain.

Päivätoimintakeskus on päihteetön yhteisötila ja monessa A-killassa toiminnan keskipiste. Se on kotoisa, turvallinen ja kahvintuoksuinen. Onnekkaita ovat ne A-killat, joilla on päivätoimintakeskus ja oma piha, jolla voi touhuta, pelailla tai grillata. (Liimatainen 2014.)

4.3 Päiväkeskustoiminnan rahoitus A-killoissa

Päiväkeskustoiminnan rahoitus vaihtelee suuresti eri paikkakuntien välillä. Viidessä päiväkeskuksessa rahoituksessa on vahvasti mukana Raha-automaattiyhdistyksen avustus, joko projektirahoituksena tai kohdennettuna toiminta-avustuksena. Näissä viidessä muita rahoituskanavia ovat kaupungin tai sairaanhoitopiirin myöntämät avustukset, yhdessä on lisäksi omaa varainhankintaa.

Niin ikään viisi päiväkeskusta mainitsee kuntouttavan työtoiminnan rahoituskeinona. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan voi olla ensisijaisesti yhteisön varainhankintaa vaan toiminnan pitää lähteä ensisijaisesti kuntoutujan tarpeista. Kuntouttavan työtoi-

minnan käsikirjan mukaan toiminnan tarkoituksena on asiakkaan elämän- ja arjenhallinnan sekä työ- ja toimintakyvyn parantaminen tai palauttaminen, sekä syrjäytymisen ehkäisy. (Lindqvist, Oksala & Pihlman 2001, 13 – 16.)

Neljässä päiväkeskuksessa rahoitus tulee pääosin kaupungin kanssa solmitun ostopalvelu- tai kumppanuussopimuksen kautta. Sen lisäksi 16 päiväkeskusta saa kaupungilta avustusta eri tavoin. Joissain kaupunki tarjoaa vastikkeettoman tilan, joissain annetaan avustusta toimintaan. 12:ssa päiväkeskuksessa mukana on yhdistyksen omaa varainhankintaa. Muutoin toiminnan rahoitus on sekoitus arpajais- ja myyjäis- tuottoja, alivuokraustoimintaa, seurakunnalta tai esimerkiksi Lions Club:n kautta saatuja avustuksia. Niissä päiväkeskuksissa, joissa rahoitus on sopimusperusteista, tulevaisuus on huomattavasti vakaammalla pohjalla kuin niissä, joissa rahoitus rakentuu useista eri lähteistä saaduista avustuksista.

Huolimatta siitä, miten suuri osa rahoituksesta tulee ulkopuolisista lähteistä, 19 vastaajaa ilmoittaa, ettei avustuksiin liity ehtoja. Osin tätä selitettiin sillä, että avustus on anottu ja myönnetty tiettyyn kohteeseen tai toimintaan, jolloin ehdot asetetaan jo hakuvaiheessa. Niissäkin tapauksissa, joissa ehtoja mainitaan, ehdot liittyvät yleensä siihen, että tilassa pitää järjestää päiväkeskustoimintaa. Yhdessä tapauksessa rahoittaja on esittänyt toiveen minimiaukioloajasta, joka päiväkeskuksen tulee olla arkena auki päivittäin ja yhdessä, että päiväkeskuksen on oltava auki kaikille. Lisäksi yhdessä päiväkeskuksessa tilaan liittyy kunnossapito- ja suojeluelvoite.

A-kiltojen päiväkeskukset ovat varsin kustannustehokas tapa ylläpitää raittiutta ja sitä kautta vähentää yhteiskunnan päihdehaittakustannuksia. Päihdehaittakustannukset jaetaan välillisiin ja välittömiin kustannuksiin. Välillisiä kustannuksia ovat esimerkiksi työpanoksen menetyksen arvo ja menetetyt elämän arvo, joiden määrittäminen on hyvin hankalaa. Välittömiä kustannuksia ovat muun muassa sosiaaliturvajärjestelmän, terveydenhuollon ja yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisen aiheuttamat menot. (Jääskeläinen & Österberg 2013, 175 – 183.) Yhteensä välittömiä päihdehaittakustannuksia laskettiin vuonna 2013 olevan noin 1 264 – 1 467 miljoonaa euroa. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2015, 165.) Välillisten kustannusten kanssa yhteissumma on vielä suurempi.

4.4 A-killan päiväkeskus työllistäjänä

A-kilta työpaikkana tarkoittaa harvemmin loppuelämän työsuhdetta, valtaosa A-killoissa työskentelevistä ei suinkaan ole perinteisessä työsuhhteessa vaan erilaisin työvoimapolitiittisin toimin työllistettynä. Myöskään varsinainen työsuhde A-killan päiväkeskuksessa ei aina ole kovin pitkä vaan saattaa olla sidottu esimerkiksi projekti-rahoitukseen. Lyhyet, jo ennalta päättyviksi tiedettävät työsuhteet eivät kannusta pitkäjänteiseen toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun, eivätkä tue toiminnan jatkuvuutta.

Vain yksi vastaajista ilmoitti päiväkeskuksen toimivan täysin vapaaehtoisvoimin, muutoin vapaaehtoiset mainittiin resurssina viidessä päiväkeskuksessa. Kaikissa muissa päiväkeskuksissa on jollain tavoin korvausta vastaan työskenteleviä. Yhdeksässä päiväkeskuksessa on koko- tai osa-aikaisia palkattuja työntekijöitä. 26 päiväkeskusta tarjoaa mahdollisuuden erilaisiin tukityöllistämipaikkoihin, kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun tai –harjoitteluun, oppisopimuskoulutukseen tai yhdyskuntapalveluun. Etukäteen ajatellen päiväkeskus olisi mainio mahdollisuus vapaaehtoistoiminnan toimintaympäristöksi. Ilmeisesti näin ei kuitenkaan ole. Onko kyse siitä, ettei vapaaehtoisuudelle niin sanotusti ole tilaa? Vai johtuuko vapaaehtoisreservin puute siitä, ettei sitä osata hyödyntää esimerkiksi ryhmätoiminnan järjestämisessä? Onko kenties käynyt niin kuin välillä on pelätty, että korvausta vastaan paikalla olevien läsnäolo ”tappaa” omatoimisuuden?

Vapaaehtoisuus kuitenkin näkyy toiminnassa kautta A-killtojen päiväkeskusentän. 14:ssä päiväkeskuksessa esimiestehtäviä hoitaa vapaaehtois pohjalta toimiva puheenjohtaja. Muissa esimies on joko joku muu nimetty henkilö, yleensä hallituksesta, tai koko hallitus yhdessä. Yksi vastaajista ei tiennyt, kuka päiväkeskuksen esimiestehtävistä vastaa.

A-killtojen päiväkeskuksissa toteutettu työllistämistoiminta on ensi sijassa suunnattu varsin haasteelliselle kohderyhmälle, kovin moni ei tarjoa paikkoja päihdeongelmaisille tai –toipujille. Kohderyhmä on haastava, mutta toisaalta A-killoissa toimijoilla on runsaasti kokemustietoa juuri tästä kohderyhmästä. Varsin usein käykin niin, että

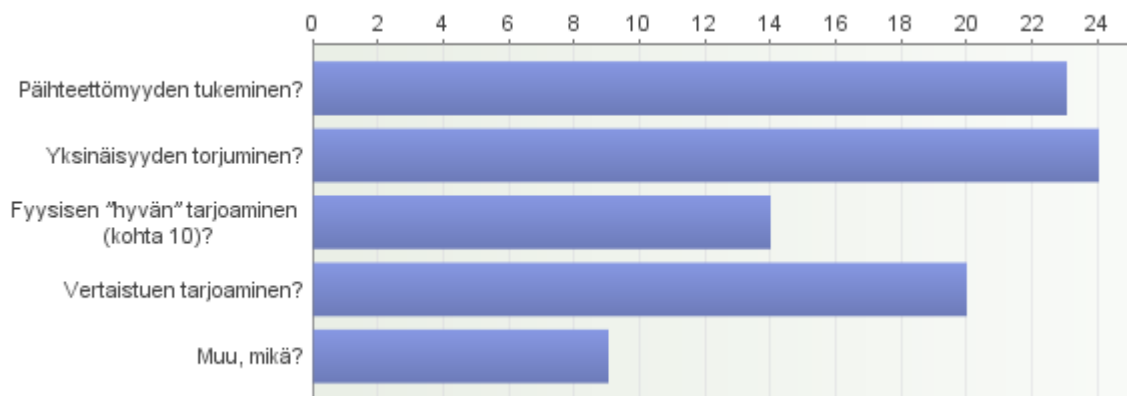
esimerkiksi työllistämisjaksolle tuleva löytää A-killasta paljon muutakin kuin työllistymistä edistävän paikan, löytyy uusi päihteetön yhteisö, johon kiinnittyy. Moni liittyykin jäseneksi ja jää toimintaan mukaan.

5 A-KILLAN PÄIVÄKESKUKSEN TAVOITTEET

Mitä päiväkeskuksilla sitten tavoitellaan? Voisi kuvitella, että yhdistyspohjalta toteuttuna olisi helpompi toimia ilman päiväkeskusta, ilman jatkuvaa huolta resursseista, vastuuta tiloista ja toiminnan sisällöstä. Kuitenkin A-kiltalaisissa elää vahvana ajatus siitä, että kun on itse joskus saatu apua, halutaan sitä mahdollisuuksien mukaan myös jakaa toisille. Syntyy eräänlainen vastavuoroisuuden velvoite, kuten suomalaisten parissa muutoinkin, kun puhutaan organisoidusta altruismista. Valtaosa ihmisistä kokee velvollisuutenaan jotenkin korvata kolmannen sektorin tarjoaman avun. (Pessi & Saari 2008, 101 – 102.)

Keskeisiä tavoitteita A-kiltojen päiväkeskuksilla olivat yksinäisyyden torjuminen, päihteettömyyden tukeminen ja vertaistuen tarjoaminen. Tosin jälleen ennakoajatuksena oli, että päihteettömyyden tukeminen olisi itsestään selvästi vahvin tavoite. Hieman yllättäen yksinäisyyden torjuminen kuitenkin nousi niukasti kärkeen. Vertaistuen tarjoamisenkin olisi kuvitellut nousevan samalle tasolle kuin kaksi ensin mainittua. Onko käymässä niin, että osa päiväkeskuksista on niin selkeästi palvelua, ettei vertaisuudelle ole enää arjessa sijaa?

Fyysisen hyvän tarjoamisella tarkoitettiin esimerkiksi ruokailu-, pyykinpesu- tai peseytymismahdollisuutta. Nämä koettiin tavoitteeksi noin puolessa päiväkeskuksista. Arvojen näkökulmasta on ilahduttavaa, että aineettomille palveluille annettiin suurempi painoarvo kuin aineellisille, mutta samalla mietityttää, onko näissä aineellisemmissä päiväkeskuksessa suunta oikea? Esimerkiksi ruokailumahdollisuus kyllä kerää kävijöitä, mutta onko kävijöiden joukko sitä sääntöjen määrittelemää kohderyhmää vai onko päiväkeskuksesta tulossa kaiken kansan lounaspaikka?

Kuvio 2: Millä nimellä päiväkeskusta kutsutaan?

5.1 Palvelua vai kannustamista?

Toiminnallisuus on A-kiltatoiminnassa selkeä erottava tekijä moneen muuhun toimijaan verrattuna. Samoin säännöissä tavoitteena on päihdetoipujien ja heidän läheistensä omatoimisuuden tukeminen. (A-Kiltojen Liitto ry.) Siksi kysymys päiväkeskusten palvelutasosta on mielenkiintoinen, missä määrin A-kiltojen päiväkeskukset ovat palvelua?

10 vastaajaa ilmoitti, että päiväkeskuksessa ensi sijassa kannustetaan omatoimisuuteen, vaikka apuakin saa tarvittaessa. 10:n mukaan toiminta on sekä – että, elämäntilanteesta riippuen toisinaan tarvitaan enemmän palvelua, toisinaan pärjätään enemmän omin voimin. ”Autetaan alkuun, kannustetaan tekemään itse” on kuvaava näille kymmenelle. Osa kertoi toiminnon määrittävän, onko se palvelua vai ei. Esimerkiksi keittiöön ei välttämättä ole kaikilla kävijöillä menemistä, mutta pesukonetta jokainen käyttää itse. Vastaajista yksi ei halunnut määritellä toimintaa suuntaan tai toiseen vaan totesi toiminnan olevan ”vertaistukea kaikkineen”, mitä sillä sitten tarkoitetaan.

Kuuden päiväkeskuksen toiminta on palvelua. Eräs vastaaja kuvasi kävijöitä niin huonokuntoisiksi, ettei omatoimisuutta voi odottaa. Väkisin herää kysymys, tekeekö päiväkeskus itse itselleen ja toiminnalleen karhunpalveluksen, jos kävijöiltä ei edes

odoteta omatoimista osallistumista? Voidaanko toiminnan suuntaa muuttaa, jos kävijät on totutettu siihen, ettei itse tarvitse osallistua tai edes yrittää?

Lisäksi kysyttiin, näkyykö toiminnassa vertaistuki, kokemuksellisuus ja / tai toipumistarinat. Yksi vastaaja ei vastannut tähän, 26 oli sitä mieltä, että jollain tasolla ainakin. Osassa päiväkeskuksia on lähdetty hyödyntämään kokemuksellisuutta enemmän ja osallistuttu esimerkiksi kokemusasiantuntijakoulutukseen. Osa mainitsee vertaisten järjestelmällisen käytön esimerkiksi ryhmien ohjaamisessa. Yksi vastaajista totesi, että näiden elementtien näkyminen toiminnassa lisää toiminnan uskottavuutta, mikä varmasti pitää paikkansa.

5.2 Päiväkeskustoiminnan kohderyhmä ja kävijät

A-killat ovat itsenäisiä yhdistyksiä ja jokaisella on omat sääntönsä. Iso osa A-killoista on kuitenkin siirtynyt käyttämään niin sanottuja mallisääntöjä, A-Kiltojen Liitto ry:n laatimia, Patentti- ja rekisterihallituksen hyväksymiä sääntöjä, joissa on kirjattu hyvä ja kattava A-kiltatoimintaan sopiva malli. Yhdistyksen tarkoituksen ja toimintamuotojen kirjaus on hyvin yhteneväinen riippumatta siitä, mitä sääntöjä A-kilta noudattaa. Mallisäännöissä A-kiltojen sääntömääräiseksi tehtäväksi on määritelty:

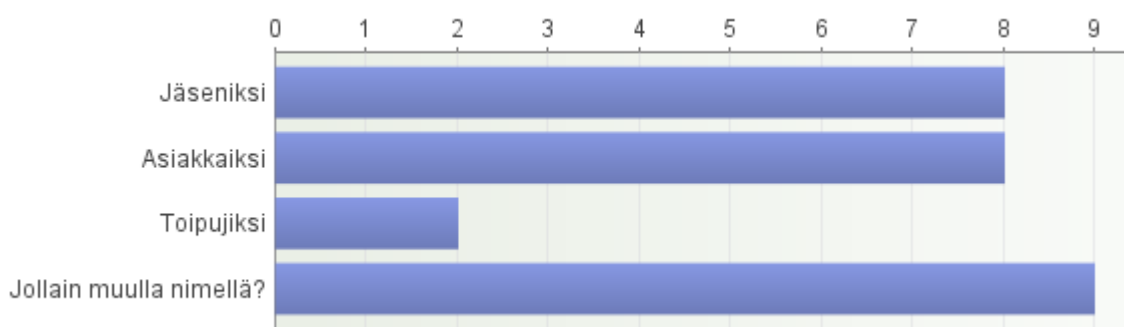
- edistää päihdetoipumista ja toipumiskulttuuria sekä päihteetöntä elämäntapaa
- ylläpitää ja edistää samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien henkilöiden keskinäistä vuorovaikutusta ja päihdetoipumista tukevien elämäkokemusten välittymistä ihmiseltä toiselle (vertaistuki)
- edistää ja ylläpitää yhdistyksen jäsenten ja heidän läheistensä omatoimisuutta
- tehdä tunnetuksi vapaaehtoisuuteen perustuvaa A-kiltatoimintaa
- poistaa päihdekysymyksiin, A-kiltoihin ja päihdetoipujiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita
- etsiä uusia toimintamuotoja päihdeongelmien ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi (A-Kiltojen Liitto ry.)

Toimintamuodoissa on yhtenä mahdollisuutena mainittu voittoa tavoittelemattoman päihdetoipujille tarkoitetun päiväkeskuksen ylläpitäminen.

Näin vahvaa sääntömääräistä ohjausta vasten tarkasteltuna on yllättävää, että vastanneista 27:sta A-killasta vain kaksi mainitsee yhdistyksen säännöt, kun kysytään, onko päiväkeskukselle määritelty kohderyhmä. Peräti 11 vastaa, ettei kohderyhmää ole määritelty vaan kaikki ovat tervetulleita. Kahdeksan vastaajaa kertoo, että kohderyhmäksi on määritelty päihdeongelmaiset, -toipujat, -kuntoutujat tai muu sääntöjä vastaava tapa kuvata kohderyhmää. Näistä kahdeksasta kolme mainitsee myös läheiset.

Kahdeksan vastaajaa ei mainitse edellä mainittuja kohderyhmiä lainkaan, vaan määrittää kohderyhmäksi syrjäytyneet, eläkeläiset, kuntouttavassa työtoiminnassa olevat, työttömät ja kaikki tai kaikki, jotka tulevat selvin päin.

Jatkokysymykseen siitä, kuka kohderyhmän on määritellyt, ei tietysti voi vastata, jos kohderyhmää ei ole määritetty. Kahden säännöt maininneen lisäksi kohderyhmän on yleensä määritellyt yhdistyksen hallitus. Niissä A-killloissa, joissa on määritetty kohderyhmä, koetaan yleisesti, että määritelty kohderyhmä tavoitetaan käytettävissä olevilla keinoilla.

Kuvio 3: Päiväkeskuksessa kävijöitä kutsutaan?

Yllätyksen tarjoaa myös kysymys siitä, millä nimityksellä päiväkeskuksessa kävijöitä kutsutaan. Päihdetoipujajärjestön ylläpitämässä päiväkeskustoiminnassa voisi kuvitella asiakas ja toipuja –nimitysten suhteen olevan toisinpäin. Kun kävijöitä kutsutaan asiakkaiksi, ollaan jo aika vahvasti puhtaasti palvelutuotannon puolella, jossa myy-

dään palvelua. Toipujien määrän vähäisyys puheenkin tasolla herättää kysymyksen siitä, kenelle kyseistä palvelua tuotetaan? Onko ideologia kuitenkin haalistumassa osassa yhdistyksiä?

Jollain muulla nimellä kutsuvien osuus pitää sisällään kolme A-kiltaa, joissa toimintaan osallistuvat ovat yksinkertaisesti kävijöitä, yhden A-killan, jossa käy ihmisiä, yhden, jossa Raha-automaattiyhdistykselle raportoidaan osallistujia sekä neljä A-kiltaa, joissa kävijän status (onko esimerkiksi yhdistyksen jäsen vai ei) määrittää nimityksen. Näitä nimityksiä ovat edellä mainitut asiakas, jäsen ja toipuja, mutta myös vapaaehtoinen.

Läheisten vähäinen näkyminen vastauksissa on jopa hieman huolestuttavaa, toiminta kuitenkin on avointa myös läheisille. Miten A-killan päiväkeskustoiminta saataisiin myös läheisiä kiinnostavaksi? Muutoinkaan päihdepalvelujärjestelmä ei juuri kiinnitä huomiota päihdeongelmaisen läheisten avun tarpeeseen, vaikka yleensä koko perhe niin sanotusti sairastaa yhdessä. Päihdepalvelujen tarjoamat palvelut eivät niinkään hoida läheistä avun tarvitsijana vaan kietoutuvat usein ennen kaikkea päihteiden käyttäjän ongelmiin ja niiden ratkaisemiseen. Vaikka tämäkin on vähän tutkittu aihe, on kuitenkin olemassa tutkimusnäyttöä siitä, että läheiset oireilevat itse niin psyykkisesti kuin somaattisestikin ja omalta osaltaan kuormittavat peruspalveluita. (Itäpuisto & Selin 2013, 138 – 141.)

5.3 Mitä päiväkeskus tarjoaa kävijöille?

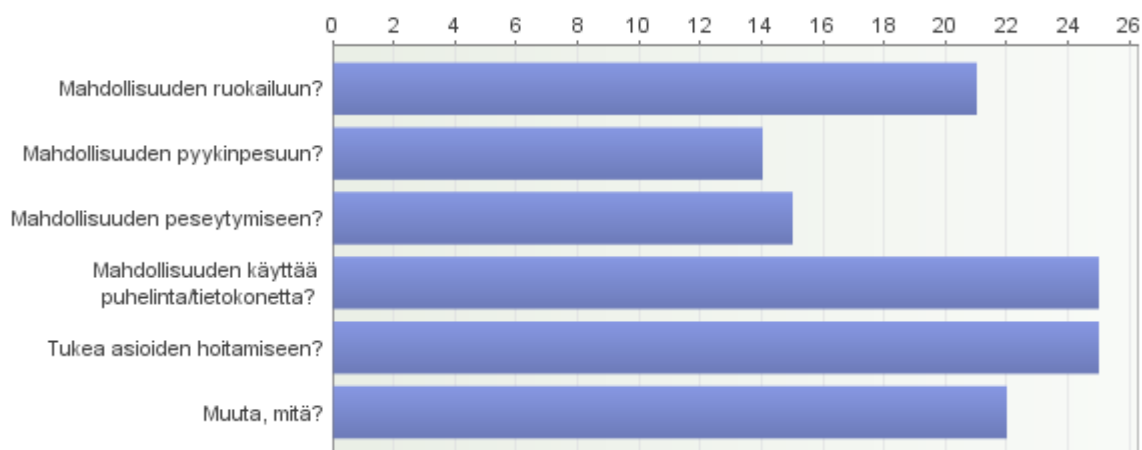
A-kiltojen päiväkeskusten tarjoamat mahdollisuudet voidaan osittain jaotella Sininauhaliiton tekemän, Maslow'n tarvehierarkiaa noudattelevan jaon mukaan fyysiset perustarpeet täyttäviin punaisiin päiväkeskuksiin, yksinäisyyttä ehkäiseviin keltaisiin päiväkeskuksiin sekä toimintaan aktivoiviin vihreisiin päiväkeskuksiin. Osaa A-kiltojen päiväkeskuksista on mahdoton sijoittaa selkeästi mihinkään näistä kategorioista vaan ne muodostavat oman, kaikkea yhdistelevän kokonaisuuden. Joillain A-killoilla on useampia päiväkeskuksia, jotka voidaan nekin sijoitella eri luokkiin. (Tepponen, Strandén & Rutanen 2015, 128 – 130.)

Punaisissa päiväkeskuksissa päihdeongelma on vielä vahvasti arkea rytmittävänä tekijänä läsnä ja päiväkeskuksen tehtäväksi muodostuu ennen kaikkea akuuttien ongelmien, esimerkiksi nälän hoitaminen. Usein punaisen päiväkeskuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin kuuluukin esimerkiksi ruokailu ja / tai ruuan jakelu, peseytymis- ja pyykinpesumahdollisuuden tarjoaminen sekä akuuteissa asioissa ohjaaminen ja neuvonta. Tässä vaiheessa keskitytään enemmän luottamussuhteen rakentamiseen kuin esimerkiksi ryhmätoimintoihin innostamiseen. (mt., 130 – 131.)

Keltainen päiväkeskus on yksinäisyyttä torjuva päiväkeskus. Se tarjoaa kävijöille tilan, jossa kohdata muita ihmisiä ja keskustella muiden kanssa selvin päin. Keltainen päiväkeskus ei vaikuta päihdetyön päiväkeskukselta, koska toiminnan sisältö tai asiakaskunta ei viittaa päihdeongelmaan. (mt., 131 – 132.)

Vihreät päiväkeskukset mahdollistavat osallistumisen: kävijöillä voi olla rooli joko yhteisön puitteiden ylläpidossa, esimerkiksi siivouksessa tai ruuanlaitossa tai he voivat ottaa vastuuta ryhmätoiminnan tai muun ohjelman järjestämisestä. Vihreät päiväkeskukset järjestävät myös mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan tai työtoimintaan eri muodoissa. Näillä päiväkeskuksilla on myös hyvät verkostot, joiden kautta mielekästä tekemistä löytyy myös päiväkeskuksen ulkopuolelta. ”Vihreä päiväkeskus pyrkii tarjoamaan asiakkaalle onnistumisen kokemuksia itsenäisestä tekemisestä ja vastuunotosta. Tavoitteena on, että asiakkaat löytävät omat vahvuutensa ja itsenäistyvät.” (mt., 133 – 134.)

A-killat tarjoavat kävijöille:

Kuvio 4: Mitä päiväkeskus tarjoaa kävijöille?

Osassa A-kiltoja tarjonta on kattavampaa kuin toisissa, hyvin harva tarjoaa kaikkea listassa mainittua. Muita kävijöille tarjolla olevia asioita listattiin muun muassa kesäviettopaikka, ryhmätoiminta, erilaiset liikuntamahdollisuudet, vertaistalousneuvonta, retket, verstaat ja muu käsillä tekeminen, henkilökohtaiset keskustelut, kyytimahdollisuus ja niin edelleen. Varsin monimuotoista toimintaa, joka on yleensä rakentunut kysynnän ja tarjonnan mukaan. Sinänsä Sininauhaliiton ajatus toiminnan tyypittelystä olisi A-killoissakin toimiva malli, tyypittely auttaa ymmärtämään omaa toimintaa paremmin ja kehittäminen on helpompaa. Tyypittelyn myötä olisi myös helpompi kohdentaa resursseja ja miettiä toiminnan sisältöjä kohderyhmän kautta. (mt., 134 – 135.)

5.4 Käytetäänkö tarjottuja mahdollisuuksia? Puuttuuko jotain?

A-killoilta kysyttiin myös tarjottujen mahdollisuuksien käytöstä. Vastaajien mukaan kaikkia päiväkeskuksen tarjoamia mahdollisuuksia käytettiin, mitään tarpeetonta ei ole tarjolla. Osa vastaajista totesi, että tarjonta on rakentunut kävijöiden tarpeista käsin, eikä esimerkiksi pyykkikonetta ole hankittu, koska kukaan ei sellaisen perään ole kysellyt.

Samoin kysyttiin mahdollisuuksien arvotusta kävijänäkökulmasta: ” Sille, joka käyttää, vitonen. Sille, joka ei tarvitse, ykkönen”. Niissä päiväkeskuksissa, joissa on mahdollisuus ruokailuun, nousi ruokailu kävijänäkökulmasta merkityksellisimmäksi toiminnoksi. Päiväkeskuksessa tarjottu, edullinen lounas saattaa olla monen kävijän päivän ainoa lämmin ateria. Muutoin merkityksellisintä oli erilainen toiminta: verstaat, kesäpaikat (kolmella yhdistyksellä), ryhmät, retket ja vastaavat. Samoin mahdollisuus käyttää esimerkiksi tietokonetta ja saada apua asioiden hoitamiseen koettiin tärkeäksi. Kaikkein vähimmälle arvostukselle jäivät hygieniaan liittyvät asiat: pyykinpesumahdollisuus, sauna- ja / tai suihkumahdollisuus.

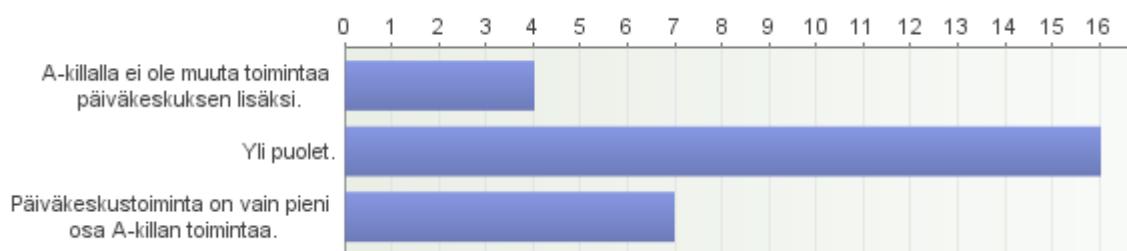
Mielenkiintoista on se, että vaikka päiväkeskusten tarjoamat mahdollisuudet vaihtelevat eri paikkakuntien kesken ja jopa paikkakunnan sisällä, ei varsinaisia puutteita juuri koettu olevan. 12:n vastaajan mukaan päiväkeskukselta ei puutu mitään sellaista,

mitä käytettäisiin, jos sellainen mahdollisuus olisi tai ainakaan puute ei ole vastaajan tiedossa.

Viisi vastaajaa mainitsi puutteina tekemiseen liittyviä asioita, lähinnä ryhmiä ja toimintaa. Yhdeksän listasi puutteina tilaan liittyviä asioita kuten majoitus- tai yöpymismahdollisuuden, ruuanlaiton tai –jakelun, saunan tai vastaavan. Yhden vastaajan mukaan päiväkeskuksesta puuttuu ”nuorempia houkutteleva täky”.

5.5 Päiväkeskuksen merkitys A-killalle

Niissä A-killloissa, joissa on päiväkeskustoimintaa, on päiväkeskuksen rooli yleensä varsin merkittävä:

Kuvio 5: Onko A-killalla muuta toimintaa päiväkeskuksen lisäksi?

Vastanneista vain seitsemällä on muuta toimintaa enemmän kuin päiväkeskustoimintaa. Valtaosalla, 16:lla A-killalla päiväkeskustoiminnan rooli on yli puolet yhdistyksen toiminnasta ja neljällä ei ole mitään muuta toimintaa. Tässä selvityksessä ei kysytty sitä, toimiiko päiväkeskuksen tila yhdistyksen muun toiminnan käytössä päiväkeskustoiminnan aukioloaikojen yhteydessä, joten esimerkiksi ilta- ja viikonlopputoiminnan osuutta ”yli puolet” vastanneiden joukosta ei tiedetä. Myöskään ei kysytty sitä, miten yhdistyksessä jaotellaan esimerkiksi erilaisten retkien ja matkojen rooli, laskeeko yhdistys kaiken tilojen ulkopuolella tapahtuvan muuksi toiminnaksi vai määritelläänkö myös retket päiväkeskuksen toiminnaksi? Kumpi on toiminnan vastuullinen järjestäjä, yhdistys vai päiväkeskus?

Yleisesti voidaan todeta, että päiväkeskustoiminnan rooli A-killatoiminnassa on hyvin merkittävä, jos toimintaa on noin puolessa toimivista yhdistyksistä omana toimintana

ja lisäksi osa muista A-killoista kokoontuu jonkin toisen toimijan ylläpitämän päiväkeskuksen tiloissa.

6 TULEVAISUUDEN TEKEMINEN

A-kiltojen päiväkeskuksissa tulevaisuus nähdään pääsääntöisesti positiivisessa valossa. Toki, kun puhutaan voittoa tavoittelemattomasta yhdistystoiminnasta, aina on mietittyttäviä asioita, kuten tilojen tai rahoituksen tulevaisuus. Suurimpana haasteena nähdään uusien toimijoiden saaminen mukaan vapaaehtoistoimintaan. Neljä vastaajaa oli huolissaan tulevasta. Isona uhkana A-killan päiväkeskustoiminnassa voidaan pitää toiminnan liiallista henkilöitymistä, näissäkin neljässä suurin uhkakuva oli, miten toiminta jatkuu jos / kun nykyinen vastuullinen siirtyy joskus syrjään.

Toimintaa yleensä pidettiin tarpeellisena ja vastaavan toiminnan tarpeellisuuden ei ainakaan uskottu vähenevän. Tällaiset ennusteet tulevasta eivät kuitenkaan pohjautuneet mihinkään paikallisiin selvityksiin tai raporteihin vaan vastaajien arjen tuntuun. Toiminnan tarpeellisuuden muuttumattomuus sinänsä ei vielä itsessään takaa, että päiväkeskus on tulevaisuudessa juuri A-killan ylläpitämä. Jo selvityksen alussa mainittu kunnan järjestämisvelvollisuus ei sido kuntaa juuri tiettyyn toiminnan järjestäjään ja valitettavasti ajan henki on enemmän kilpailutuksia lisäävä.

Tulevaisuus ei kuitenkaan ole jotain, mikä vain tapahtuu. Jonkinlainen tulevaisuus tulee, vaikkei mitään tekisikään, mutta yhdistyksellä on aina mahdollisuus vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa joko odottamalla passiivisena tai toimimalla aktiivisesti tehden strategisia valintoja ja ulostuloja. Omalla aktiivisuudella on tänä päivänä suuri merkitys muun muassa yhteistyön rakentamisessa. Aikana, jolloin lähes kaikkea kilpailutetaan, on syytä myös A-killoissa panostaa enemmän verkostoihin ja näkymiin.

6.1 Tiedottaminen päiväkeskustoiminnasta

Yksi selkeä haaste päiväkeskustoiminnan tulevaisuudelle on toiminnasta tiedottaminen. Valtaosalla tiedottaminen tuntuu olevan jäsentymätöntä ja sitä tehdään, jos muilta hommilta sattuu aikaa jäämään. Tiedottamista ei nähdä yhtenä keskeisenä välineenä muun muassa uusien toimijoiden tavoittamiseen. Jos päiväkeskuksesta tiedottaminen on pelkästään harvoin paikoihin viedyn esitteen, oman ilmoitustaulun ja satunnaisten infotilaisuuksien varassa, ei pidä ihmetellä, jos toiminnasta ei juuri paikkakunnalla tiedetä, eikä päiväkeskukseen osata hakeutua.

Aikaan sopien 17 vastaajaa mainitsee tiedotuskanavana internetin tai sosiaalisen median, osalla yhdistyksistä on sekä omat sivut, että profiili Facebookissa. Näiden elementtien olemassaolo ei kuitenkaan vielä kerro tiedottamisen sisällöstä ja laadusta. Yhteistyötahojen tai oppilaitosyhteistyön kautta toiminnastaan tiedottaa 15 päiväkeskusta. Yhteistyötahoina mainittiin muun muassa A-klinikan henkilöstöä, sosiaalityöntekijöitä, päihdesairaanhoidajia ja seurakuntien työntekijöitä, yksi vastaaja mainitsee yhteistyötahona paikallisen AA:n. Oppilaitosyhteistyötä tehdään joko vierailamalla itse oppilaitoksissa tai tarjoamalla harjoittelupaikkoja tai mahdollisuus suorittaa joi-tain opintokokonaisuuksia päiväkeskuksessa.

Paikallismediaa, lähinnä lehtiä, hyödyntää 12 vastaajaa ja yksi harkitsee. Kaksi vastaajaa mainitsi myös paikallisradion. Lehtien merkitys nähtiin siinä, että toiminta tulee tunnetummaksi laajemman yleisön joukossa. Eräs vastaaja totesi, että toiminta vaatii kasvot. Lehtiä hyödynnettiin paitsi ilmoittelun välineenä, myös A-kiltatoiminnasta, päiväkeskuksesta tai jostain tapahtumasta kertomiseen lehtijutun muodossa.

Oletuksena on ollut, että paikalliset A-killat käyvät kertomassa toiminnastaan paikoissa, joissa on mahdollista kohdata henkilöitä, jotka hyötyisivät toiminnasta, esimerkiksi katkaisuhuolto- tai kuntoutuslaitoksissa. Kuitenkin vain yhdeksän tähän kyselyyn vastanneista mainitsee tällaiset kohdennetut infotilaisuudet keinona tiedottaa toiminnasta. Perinteisen ”puskaradion” mainitsee seitsemän vastaajaa. Olisiko tulevaisuudessa tarpeellisempaa kohdentaa tiedotusta enemmän niille, joiden voi ajatella hyötyvän toiminnasta vai tavoitellaanko mahdollisimman laajaa, mutta osallistumatonta yleisöä?

6.2 Päiväkeskustoiminnan tilastointi, arviointi ja kehitys

Toinen haaste löytyy toiminnan tilastoinnin, arvioinnin ja kehittämisen saralta. 20 vastaajaa ilmoittaa, ettei toimintaa arvioida ja kehitetä suunnitelmallisesti. Osa vastaajista myöntää, että arviointia ja kehittämistä pitäisi tehdä aktiivisemmin ja jäsennellymin, mutta omat resurssit, taidot ja osaaminen eivät välttämättä riitä menetelmien kehittämiseen. Valtaosassa tilastointi perustuu pelkkään kävijävihkoon, johon jokaisen päivän aikana käyvän pitäisi nimensä kirjoittaa. Pelkän numeerisen tiedon kerääminen ei kuitenkaan kerro toiminnasta vielä muuta kuin osallistujamäärät. Arviointi ja kehittäminen on lähinnä hallituksen vastuulla, sen mitä kokouksissa keskustelua käydään. Yhdessä päiväkeskuksessa tilastointia ei tehdä ja yhdessä tilastoidaan työtoiminnan osuus.

Aiemmin mainitut viisi Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen piirissä olevaa päiväkeskusta erottuvat joukosta siinä, että tilastointi, arviointi ja kehittäminen ovat, osin pakon edessä, jatkuvasti mukana toiminnassa. Rahoittaja vaatii myös muunlaista tietoa kuin pelkästään osallistujamäärät sekä haku-, että raportointivaiheessa. Näissä A-killoissa on opittu pohtimaan toimintaa laajemminkin, myös esimerkiksi riskien ja vaikuttavuuden kautta. Ja vaikka projektirahoitus joskus päättyykin, ei arviointiosaaaminen katoa, eikä sen tarve. Lisäksi kaksi päiväkeskusta ilmoitti tekevänsä arviointi- ja kehittämistyötä jatkuvasti. Toisessa näistä otettiin huomioon myös yhteistyökumppaneiden näkemykset.

Samalla tiedusteltiin, otetaanko toiminnassa kävijöiden ääni huomioon. Poikkeuksetta vastaajat ilmoittivat, että kävijöiden ääni otetaan huomioon. Jotkut totesivat, että hallitus sitten arvioi voidaanko toiveita toteuttaa. Näin toiminnassa säilyy eräänlainen asiakasomistajuus. Vaikuttamismahdollisuus toiminnassa lisää myös sitoutumista ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yleistä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä.

Osa vastaajista tiedosti yhteyden kävijämäärän laskun ja toiminnan kehittämättömyyden tai pysähtyneisyyden välillä, mutta tässäkään ei välttämättä oma osaaminen riitä kurssin muuttamiseen. Osassa arviointi ja kehittäminen oli suunnitteilla olevien asioiden joukossa.

7 A-KILTOJEN LIITTO RY JA A-KILTOJEN PÄIVÄKESKUKSET

Opinnäytetyöni sijoittuu siinä mielessä kiitolliseen aikaan, että A-Kiltojen Liitto ry:n strategian päivitystyö on käynnistetty vuoden 2015 lopulla ja prosessi jatkuu vuoteen 2017 asti. Tavoitteena on laatia koko A-kiltatoiminnan yhteinen strategia, jonka pohjalta laaditaan muun muassa A-Kiltojen Liitto ry:n strategia. Tämä selvitys on nostanut esiin ainakin sen tosiasian, että päiväkeskustoiminta on niin merkittävässä roolissa koko A-kiltatoimintaa ajatellen, ettei sitä voida strategiavaiheessa ohittaa. Miten kytkeminen käytännössä A-Kiltojen Liitto ry:n toimintaan tapahtuu? Joitain väyliä on jo olemassa ja uusia varmasti löytyy.

Tällä hetkellä strategisesti määriteltynä valintana A-Kiltojen Liitto ry:n toiminnan tavoitteena on tukea jäsenjärjestöjen yhdistysmuotoista päihdeaikeiden vertaistukitoimintaa ja toimia päihdeasiakkaiden edunvalvojana. Valtaosa A-kiltojen ylläpitämästä päiväkeskustoiminnasta on laskettavissa palvelutuotannoksi, eikä siten kuulu A-Kiltojen Liitto ry:n tuottamien palvelujen piiriin. (A-Kiltojen Liitto ry.) Strategisia valintoja täytyy varmasti tehdä jatkossakin, resurssit eivät todennäköisesti tule kasvamaan ainakaan niin merkittävästi, että palvelutuotantoa voitaisiin jatkossakaan sisällyttää A-Kiltojen Liitto ry:n palvelujen piiriin. Rajanveto on kuitenkin hankalaa, mitkä ovat niitä kysymyksiä, joita ei A-Kiltojen Liitto ry:n palveluna käsitellä ja mitkä puolestaan niitä, joiden osalta on tarkoituksenmukaista syventää osaamista?

7.1 Yhteisiä rajapintoja

Kohtia, joissa A-kiltojen päiväkeskustoiminta liittyy A-Kiltojen Liitto ry:n palveluihin, löytyy yhdistystoiminnan puolelta. Jokaisen päiväkeskuksen taustalla on vapaaehtoisvoimin toimiva yhdistys, jonka tukeminen on osa A-Kiltojen Liitto ry:n strategian mukaista tehtävää. Voidakseen toimia yhdistyksellä on oltava perusrakenteet kunnossa.

Yhteistä rajapintaa löytyy vapaaehtoistoimijoiden tukemisen ja kouluttamisen kautta. Esimerkiksi päiväkeskusten esimiestehtävät hoidetaan valtaosassa päiväkeskuksia

jonkun hallitukseen kuuluvan toimesta, tähän tarvitaan osaamista, motivaatiota ja miksei, myös vertaistukea. Tällä hetkellä koulutus- tai muussa tarjonnassa ei ole suoraan kaikille A-kiltojen työntekijöille suunnattuja tapahtumia, mutta niille voisi olla tilausta. Tosin, ei missään A-kiltojen Liitto ry:n koulutuksessa myöskään rajata kohderyhmän ulkopuolelle niitä, jotka työskentelevät A-killoissa. A-Kiltojen toiminnanjohtajat ovat A-Kiltojen Liitto ry:n toiminnanjohtajan kanssa järjestäneet tapaamisia, jotka ilmeisesti on koettu hyödyllisiksi. Lisäksi tilausta olisi varmasti myös A-kiltojen luottamushenkilöiden kouluttamisessa nimenomaan työnantajarooliin liittyvissä asioissa.

Eräänlainen toiminnan aatteellisille juurille paluu ja sääntömääräisen perustehtävän kirkastaminen sopii luontevasti A-Kiltojen Liitto ry:n tehtäväksi. Niissäkin päiväkeskuksissa, joissa esimerkiksi kohderyhmä on määrittämättä, toiminnan suunnittelu ja siitä tiedottaminen olisi varmasti helpompaa, jos kohderyhmä määriteltäisiin. Myös niissä päiväkeskuksissa, joissa on rahoittajan asettamana ehtona ovien auki pitäminen kaikille, voidaan määritellä ensisijainen tavoiteltava kohderyhmä, jonka tavoittamiseen panostetaan.

Tiedottamisen saralla on monia yhteisen tekemisen paikkoja, lähtien ihan perusasioista, mitä ja miksi tiedotetaan. Jonkinlaisen tiedotussuunnitelman tekeminen paikallisissa A-killoissa voisi olla paikallaan ja samalla voisi pohtia ne paikallisen tiedottamisen kannalta keskeiset tavat, joihin panostetaan. Suunnitelmallisella tiedotuksella saataisiin muun muassa niitä monessa paikassa kaivattuja uusia toimijoita liikkeelle. Samoin arvioinnin ja kehittämisen saralla olisi paitsi koulutuksen, myös yhteistyön paikkoja. A-Kiltojen Liitto ry:ssä on jo jonkin verran kehitetty seurannan, arvioinnin ja kehittämisen työvälineitä, mutta niiden hyödyntäminen paikallisissa A-killoissa on varsin vähäistä.

Varainhankinta on hieman vedenjakajalla: kehitetäänkö A-killan varainhankintaa vai palvelutuotannon varainhankintaa? Ensimmäisessä A-Kiltojen Liitto ry:llä voi olla rooli mukana pohtimassa rahoituksen turvaamista ja suunnitelmallista varainhankintaa. Toisessa on vaikea kuvitella, miten A-Kiltojen Liitto ry osallistuisi palvelujen tuotteistamiseen ja markkinointiin, ellei strategisia painopisteitä radikaalisti muuteta.

7.2 Lopuksi

Selvityksen edetessä kävi aina vain selvemmäksi, ettei ole olemassa yhtä tapaa tehdä A-kiltalaista päiväkeskustoimintaa. Jokainen yhdistys toteuttaa omanlaistaan omien resurssiensa puitteissa, paikallisten kävijöiden tarpeista lähtien. Ei myöskään ole olemassa sellaista toimintatapaa, josta voitaisiin jalostaa malli, jolla tulevaisuudessa järjestetään kaikki A-kiltalainen päiväkeskustoiminta. Osittain johtuen myös kuntien hyvin erilaisista valmiuksista ja halukkuudesta tukea tämän kaltaista päiväkeskustoimintaa.

Toisaalta, pitäisikö yhtä yhtenäistä mallia ollakaan, jos suuria puutteita ei edes koeta? Kirkastamalla yhteistä arvopohjaa, luomalla yhteisiä keskustelun paikkoja ja kehittämällä yhteistyötä löydetään varmasti riittävästi yhdistäviä elementtejä, joiden avulla toiminta voidaan tunnistaa A-killan päiväkeskustoiminnaksi paikkakunnasta riippumatta. Päiväkeskusten kannustaminen entistä tiiviimpään yhteistyöhön oman yhdistyksen vapaaehtoistoiminnan kanssa rakentaa yhteisöllisempää paikallista toimiskulttuuria. Ja päiväkeskusten kannustaminen entistä suurempaan liikkuvuuteen A-Kiltojen Liitto ry:n alueellisen ja valtakunnallisen toiminnan parissa vahvistaa A-kiltalaista identiteettiä, avartaa kuvaa A-kiltatoiminnasta ja luo uudenlaisia yhteistyön mahdollisuuksia ja tukee erilaisten toimintamallien kierrättämistä.

Katson vastanneeni kaikkiin kysymyksiini työn edetessä. Tässä vaiheessa tiedämme, että A-kiltojen päiväkeskustoiminta on monimuotoista toimintaa, jota ei voi lokeroida tietyn mallin mukaan. Tiedämme, millaisia ryhmiä tällä hetkellä tavoitetaan sekä sen, mitä tarpeita A-kiltalainen päiväkeskustoiminta nykymuodossaan täyttää. Tiedämme myös, että on vielä paljon vastaamattomia kysymyksiä.

LÄHTEET

- A-Kiltojen Liitto ry, 2008. Kohti selvästi parempaa A-kiltatoimintaa. A-Kiltojen Liitto ry:n strategia 2009 – 2018.
- A-Kiltojen Liitto ry, 2011. A-killan mallisäännöt.
- A-Kiltojen Liitto ry, 2016. Vuosikertomus 2015.
- Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Häkkinen, Ilmo 2013. Toipumiskulttuuri. Päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Tallinna: Printon Trükikoda.
- Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani 2013. Miten palvelut vastaavat päihteiden käyttäjän läheisten avuntarpeisiin? Teoksessa Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Jääskeläinen, Marke & Österberg, Esa 2013. Alkoholin aiheuttamat haittakustannukset Suomessa vuonna 2010. Teoksessa Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kiviniemi, Aarne 2015. Ihmisarvoa, työtä ja kuntoutumista. Teoksessa Tepponen, Margit & Strandén, Päivi & Rutanen, Hannu (toim.) Yhteinen päiväkeskus. Apua arkeen, tukea kuntoutumiseen ja askeleita yhteisöllisyyteen. Next print.
- Konttila, Esa 1998. Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) Uudet ja liikkeet. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kuussaari, Kristiina & Ronkainen, Jenni-Emilia & Partanen, Airi & Kaukonen, Olavi & Vormaa, Helena 2012. Kuntoutuksesta katkaisuun. Päihdetapauskasvatuksen palvelujärjestelmän kuvaajana. Yhteiskuntapolitiikka 6/2012.
- Liimatainen, Ville 2014. Päivätoiminta A-killissa. 3.4.2014. Viitattu 14.2.2016.
- Lindqvist, Tuija & Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (toim.) 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:8. Työministeriö Julkaisuja 289. Helsinki. Viitattu 15.1.2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70135>
- Lund, Pekka 2008. Päihdetyön päiväkeskus. Katoava työmuoto vai tärkeä osa palveluketjua? Helsinki: Hakapaino Oy.
- Patentti- ja rekisterihallitus 2016. Yhdistysnetti. Viitattu 2.1.2016. <http://yhdistysrekisteri.prh.fi/ryhaku.htm>
- Päihdehuoltolaki 41/1986. Viitattu 20.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>
- Rajala, Juha 2008. Selvästi parempi A-Kiltojen Liitto 40 vuotta 1968-2008. Tampere: Kopio Niini Finland Oy, Cityoffset.
- Saari, Juho 2010. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto 2002. Päihdepalvelujen laatusuositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. Helsinki: Edita Prima Oy.

Suomen virallinen tilasto 2015. Päihdetilastollinen vuosikirja 2015. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Tepponen, Margit & Strandén, Päivi & Rutanen, Hannu 2015. Yhteinen päiväkeskus. Apua arkeen, tukea kuntoutumiseen ja askeleita yhteisöllisyyteen. Next print.

Yhdistyslaki 503/1989. Viitattu 25.4.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>

LIITTEET

Saate 1.10.2015

SELVITYS A-KILTOJEN PÄIVÄKESKUSTOIMINNASTA

Tervehdys A-kiltäväki!

A-Kiltojen Liitossa havaittiin, että emme oikeastaan tiedä paikallisten A-kiltojen ylläpitämästä päiväkeskustoiminnasta kovinkaan paljoa. Emme edes sitä, millä nimellä A-kiltalaista päiväkeskustoimintaa kutsutaan. Onko meillä päiväkeskuk-sia, päivätoimintakeskuksia, toimintakeskuksia vai mitä? Mikä on A-kiltalaisen päiväkeskustoiminnan historia ja nykytila? Miltä tulevaisuus näyttää?

Havainto tehtiin siinä mielessä kiitolliseen aikaan, että järjestökoordinaattori Au-likki Otranen suorittaa yhteisöpedagogi (AMK) opintoja työnsä ohessa Humanis-tisessa ammattikorkeakoulussa ja lupautui tekemään aiheesta kyselyn A-kiltoihin osana opinnäytetyötään. Kysely lähetetään suhteellisen laajana jakelu-na A-kiltoihin ja viime kädessä A-kilta itse vielä voi rajata koskeeko kysely A-kiltaa vai ei. Sen verran esikarsintaa järjestökoordinaattorit ovat tehneet, että kysely lähetetään A-kiltaan, joka on avoinna säännöllisesti useampana päivänä viikossa, kokoontuu tietyssä toimitilassa ja tarjoaa ”muutakin kuin seinät”.

Kysely suoritetaan puhelinhaastatteluna, valmistautumisen helpottamiseksi ky-symykset ovat tässä liitteenä. Ensisijaisesti Aulikki soittaa A-killan puheenjohta-jalle, jos A-kilta haluaa nimetä jonkun toisen vastaajan, pyydämme ilmoittamaan siitä osoitteeseen aulikki.otranen@a-kiltojenliitto.fi.

Kiitos jo etukäteen arvokkaasta avustanne tiedon tuottamisessa!

Terveisin

Hannu Silvennoinen, puh. 040 6843 955, hannu.silvennoinen@a-kiltojenliitto.fi

Ville Liimatainen, puh. 040 3566 586, ville.liimatainen@a-kiltojenliitto.fi

Aulikki Otranen, puh. 040 3566 592, aulikki.otranen@a-kiltojenliitto.fi

A-Kiltanne puheenjohtajalle soitetaan: _____

PÄIVÄKESKUSKYSELY A-KILLOILLE

1. Onko A-killalla päiväkeskustoimintaa?

Jos päiväkeskustoimintaa ei ole, päättyy kysely osaltanne tähän. Kiitos kuitenkin!

2. Milloin ja miten päiväkeskus on syntynyt? Kumpi on ollut ensin, A-killan vai päiväkeskus?
3. Päiväkeskusta kutsutaan nimellä:
 - Olohuone?
 - Kohtaamispaikka?
 - Toimintakeskus?
 - A-killan?
 - Joku muu? Mikä?
4. Miten päiväkeskuksen toiminta rahoitetaan? Jos mukana on ulkopuolinen rahoittaja, esimerkiksi kaupunki, asettaako rahoittaja (A-killan) toiminnalle ehtoja?
5. Onko päiväkeskuksessa työntekijöitä? (Palkka, palkkatuki, vapaaehtoinen). Kuka toimii työntekijöiden esimiehenä?
6. Onko päiväkeskukselle määritetty kohderyhmää? Kenen toimesta? Taivoidetaanko ajateltu kohderyhmä?
7. Näkyvätkö päiväkeskuksessa A-killatoiminnan arvot? Miten?
8. Päiväkeskuksessa kävijöitä kutsutaan:
 - Jäseniksi?
 - Asiakkaiksi?
 - Toipujiksi?
 - Jollain muulla nimellä?
9. Onko päiväkeskuksen toiminta palvelua vai tuetaanko kävijöitä omatoimisuuteen? Näkyykö toiminnassa vertaistuki, kokemuksellisuus ja/tai toimimistarinat?

10. Päiväkeskus tarjoaa:

- Mahdollisuuden ruokailuun?
- Mahdollisuuden pyykinpesuun?
- Mahdollisuuden peseytymiseen?
- Mahdollisuuden käyttää puhelinta/tietokonetta?
- Tukea asioiden hoitamiseen?
- Muuta, mitä?

Käytetäänkö tarjolla olevia mahdollisuuksia? Puuttuuko päiväkeskuksesta jokin sellainen mahdollisuus, jota kävijät käyttäisivät, jos sellainen olisi?

Arvioi kunkin palvelun merkityksellisyys asteikolla 1 – 5 **kävijöiden näkökulmasta** (1= vain vähän merkitystä, 5= erittäin suuri merkitys)

11. Päiväkeskuksen tavoitteena on:

- Päihteettömyyden tukeminen?
- Yksinäisyyden torjuminen?
- Fyysisen ”hyvän” tarjoaminen (kohta 10)?
- Vertaistuen tarjoaminen?
- Muu, mikä?

12. Tiedotetaanko päiväkeskuksesta? Miten ja missä?

13. Miten toimintaa tilastoidaan, arvioidaan ja kehitetään? Otetaanko kävijöiden ”ääni” huomioon?

14. Miten A-killassa nähdään päiväkeskuksen tulevaisuus?

15. Kuinka suuri osuus kaikesta A-killan toiminnasta toteutuu päiväkeskus-toimintana?

- A-killalla ei ole muuta toimintaa päiväkeskuksen lisäksi.
- Yli puolet.
- Päiväkeskustoiminta on vain pieni osa A-killan toimintaa.